

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Wij hebben een levende Here (Pasen)

Matth. 28 : 1—10.

Op een Paaszondag bracht een predikant vóór de morgendienst nog even, in het ziekenhuis, een bezoekje aan een gemeentelid. Het was wel wat vroeg, maar toch een hartelijk en meelevend gebaar. Zonder meer : best. Hij nam haar bij de hand en zei : Ben je ook zo blij dat het Paasfeest is ?

Kijk, dat was nu niet zo best, dat was zelfs jammer.

Als de zieke niet zo'n fris, gezond meisje was geweest, had hij haar er misschien toe gekregen, het Paas spel dat hij van plan was te gaan spelen, met hem mee te spelen. Als ze getraind was geweest, in wat dikwijls het Christelijk vraag- en antwoord-spel is, dan had ze wel prompt geantwoord : O ja, ik ben ook zo blij, dat de Here Jezus is opgestaan. Want dát bedoelde de vrager toch eigenlijk. Nu, zei ze heel nuchter, gelukkig en werkelijk : Nou, óf ik blij ben, want nu kunnen vader en moeder, vandaag en morgen samen komen. Dat was nu toch zo vroom, dankbaar gezegd.

Kom nu, was dominé dan zoveel blijer op deze Zondag, om het heilsfeit dat de Heer waarlijk is opgestaan, dan op andere dagen en Zondagen ?

Nee toch !

Nu, dan is het immers ook nergens voor nodig, dat we ons met een zekere krampachtigheid tot een bijzondere blijdschap trachten op te werken.

De Here was toch die Zondagmorgen niet opgestaan ?

Mogen we dan op een bepaalde Zondag in de prediking, dit heerlijke heilsfeit in het bijzonder niet gedenken ?

Dat zeg ik niet. Maar als we het **elke** Zondag **goed** doen, kunnen we ook op deze bepaalde Zondag **gewoon** doen, God in het bijzonder grootmakend voor **deze** onuitsprekelijke genade.

Ik wens U aangename Paasdagen toe, zowel in de kerk als er buiten. Goede preken en zonnig weer.

Natuurlijk is door mij, bij „spel“ niet gedacht aan onoprechtheid, maar meer aan **onwerkelijkheid**.

* * *

Geheel iets anders is dit. Onder grote spanning van de hoorders, vertelde een zendeling de geschiedenis van het lijden en sterven en de begraving van Jezus. Maar toen was het niet uit, toen ging hij verder. Er was een vervolg. Verschillenden van de aanwezigen waren gaan staan en liepen naar

GODS GAVEN EN ONS GELOOF

De gunstbewijzen Gods zouden ons veel milder toevloeien, als wij niet zo nauw van hart waren; onze enghartigheid echter is er de oorzaak van, dat Hij zijne gaven niet in overvloediger mate over ons uitstort. Kortom : de Schrift leert ons, dat ons geloof de maat niet te buiten kan gaan; want hoe groot ons geloof ook zij, zo zal het toch nooit het honderdste gedeelte der goddelijke goedheid kunnen omvatten.

CALVIJN

hem toe. De engel, de wachters, het open en lege graf, Jezus de Zijnen ontmoetend, zoekend en Zijn bevelen gevend. Toen klaptten ze in de handen, juichten en sprongen. Een oude vrouw, die het opstandings-Evangelie, niet voor het eerst hoorde, trok hem aan zijn jas : Als het toch eens niet gebeurd was, zei ze, zuchtend van verlichting, wat moesten we dan !

Die nacht wentelde hij zich om en om. Telkens zag hij weer voor zich, dat gezichtje met de donkere ogen, een rimpelig appeltje gelijk : **Als het toch eens niet gebeurd was, wat moesten we dan !**

* * *

Maar het is gebeurd. En de heerlijkheid van het Paasfeit moet ook op het Paasfeest maar uitkomen, in ons blij leven in en uit de levende hoop.

Gelukkig behoeven we niet op en onder de preekstoel te worstelen (het is toch geen worstelwedstrijd) om de diepere betekenis van Pasen te ontdekken. Het Paasfeit heeft geen diepe en diepere betekenis. Alleen maar één klare, duidelijke betekenis : Wij hebben een levende Here.

Hij is aan de dood niet ontsnapt, heeft ook de dood niet overgeslagen (Henoeh en Elia), maar **overwonnen**. Hij is opgestaan uit de doden. Letterlijk. Hij lag als „Dode“ op een bank uitgehouwen in de rotswand, in het nieuwe graf van Jozef.

En toen ging Hij staan. Hij was toen een „Dode“ geweest, onze Here, maar een „Levende“ geworden. Op Vrijdagavond, de avond van de laatste werkdag, niet te vroeg en niet te laat dus, is Hij met Zijn arbeid klaar gekomen. Als „Dode“ droegen ze Hem weg. Maar „de dood“ kon deze „Dode“ niet houden. Hij kwam overeind. (Hand. 2 : 24). In Lucas 22 : 45 staat : En Hij (Jezus) stond op van het gebed. Dat zélfde woord „overeind“ komen, gebruiken de discipelen ook, als ze het onderling hebben (Marc. 9 : 10), over wat het is : uit de doden „overeind“ komen. De mens Jezus, die de Christus is, is opgestaan even waarlijk als Hij lag als „Dode“.

Tot die den volke misleidende en vermoeiende „Theologen“, die beweren dat het er maar om gaat dat het graf **leeg** is, zeggen we dan ook : dit is **niet** de Waarheid der Schriften. Deze leren ons, dat het heilsfeit is : Het graf is leeg vanwege de **Opstanding**. Dezelfde die gestorven is, gaat als Opgestane nu weer verder werken. Zó en zó alleen, is dit feit, hetwelk evengoed als de vermoording van Julius Caesar en de slag in het Teutoburgerwoud een feit is, **Heilsfeit**. De schuld is betaald door voldoening. Nu is er **verzoening** tot stand gebracht, éénmaal door het éne offer van Christus.

* * *

Op grond van deze verzoeningsarbeid van Christus is er plaats voor **vergeving**. Dezelfde betaler is opgestaan, om als de Opgestane de buit uit te delen. De dood blijft liggen, wel fel om zich heenslaande, totdat de dood zal zijn verzwolgen in de overwinning (1 Cor. 15 : 54).

Zijn opstanding en opgewekt worden is het bewijs, dat Hij Zich een grote schat van

UIT DE INHOUD:

Wij hebben een levende Here (Pasen)	J. K.
Christus verlaten door God	C. V.
De tweede jaargang	Red.
Pasen 1958 — De rustdag van Christus	J. Stw.
Een merkwaardig gedenkbok (II)	D. W. L. M.
Een in memoriam van vijfentwintig jaar geleden (III)	G. P.
Boekbespreking	H. J. J.
Persschouw	
Kritische krabbels	Frater
Van hier en ginds	
Kerknieuws	

„gerechtigheid“ heeft verworven. Maar Hij heeft ook verdiend en verworven, dat de Zijnen zich Zijn schatten mogen toeëigenen. Hij is met alles klaar gekomen. Met de toeëigening der verwerving en met de verwerving der toeëigening. De dood, die er niet bij hoort, die niet natuurlijk, noch natuurkundig is en aan wie we nooit moeten wennen, zal nog wel als rechteloze verschrikker, blijven verschrikken maar niet meer prikken, die van de Opgestane zijn. In de Eersteing der doden heeft hij z'n engel verloren. En een aardbeving, ditmaal muziek, kondigt de wederherstelling aller dingen aan. Bliksemende morgensterren, nu niet in wapenrusting, maar in vreugde- en vredegewaad, zonder zwaard, dienen de blinkende **Morgenster**. (Openb. 22 : 16). Dienen, niet helpen. De jongeren moeten ze helpen. Christus de Here dienen ze, als de overwinning door Hem reeds is behaald.

De engel opent het graf van Hem die de dood overwonnen heeft, niet voor Hem, want de Opgestane is al buiten. Zo is dan ook Christus Heerlijk om wat de engelen doen, maar nog Heerlijk-er, om wat ze **niet** doen.

Ze doen aan en voor de Dode Zélf niets. Hij is immers al de Levende geworden. Vriendelijk, beschamend corrigeren ze dan ook de vrouwen. Die zeggen, **het** is hier niet meer, het dode lichaam. De engelen onderwijzen hen nader en zeggen : **Hij** is hier niet meer, de levende Persoonlijkheid.

De vrouwen tobden om met hun dode hoop, in tranen. Eerlijke maar onnodige. Sterke liefde welke niet op het Woord let, blijkt toch dode liefde te zijn. Ze **hadden** geen droefheid, maar de droefheid der ongelovigheid, had hén. Want ze hadden Jezus niet begraven als dé Mensenzoon (Openb. 1 : 13), maar als de edelste mensenzoon.

Het graf is echter geen eindpunt, doch een nieuw beginpunt. De Opgestane, die dezelfde is, gaat nu als De Opgestane, de buit uitdelen.

En brandende harten, vanwege de wedergeboorte tot levende hoop, krijgen vliegende voeten en worden evangelische boodschappers.

Dit heilsfeit is geschied **buiten** mij, **voor** mij. Het ge'loof aan het heilsfeit, het geloof in Jezus Christus de Here moet zijn **in** mij.

Dies zijn er geen twee opstandingen, één in Jozefs hof en één in mijn hart. „Als het toch eens niet gebeurd was“. Maar het is geschied, eens en voor altijd. De Heer is waarlijk opgestaan. Wij hebben een levende Here boven, die zegt tot Zijn broeders : Zie ik kom, snel.

Geloofd zij de God en Vader van Jezus Christus onze Here.

Brouwershaven.

J. KEIZER.

Christus verlaten door God¹⁾

Wanneer we het evangelie van de kruisiging van onze Heiland aandachtig overwegen, treft ons al heel gauw, dat Christus een groot deel van zijn kruislijden zwijgend, en in diepe duisternis, heeft doorworsteld.

Ja zeker, als de kruisiging begint, spreekt onze Heiland nog enkele woorden. Woorden, die vertolken, dat Hij ook dan in wonderlijke liefde bewogen is over de mensen rondom Hem. Hij bidt voor zijn vijanden; zegt een moordenaar toe, dat hij straks met Hem het eeuwig Vaderhuis zal binnengaan en omvat nog éénmaal zijn moeder met zijn liefdevolle zorg. In de hof van Gethsemane was Christus angstig en dodelijk bedroefd geworden. Maar Hij had zich spoedig hersteld en als de verschrikking van het kruislijden begint, gaat zijn hart weer alléén uit naar de mensen om Hem heen en spreekt Hij woorden, die een gloed van liefde uitstralen naar zijn naasten: naar een bende vijanden, de eenzame moordenaar, zijn verlaten moeder.

Maar zie, daarna hangt Christus urenlang in volkomen zwijgen aan het kruis. Hij hangt er ten slotte ook in zwarte duisternis. Want zijn Vader heeft midden op de dag de zon bedekt, zodat die Golgotha niet meer kan zetten in haar lichte gloed. Bovendien is het rondom het kruis stil geworden. De mensenmassa, die Jezus volgde op de via dolorosa, is heengegaan. Zouden ze niet hevig zijn geschrokken toen het nacht werd midden op de dag?

Maar dan, opeens, wordt de stilte verscheurd. Want plotseling opent Jezus zijn mond. Hij roept iets met luide stem. Wat Hij zegt is een kreet, de angstschreeuw van een mens in diepe nood! De mensen die nog bij het kruis staan horen dat Hij roept: Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?

Deze woorden zijn ons helaas te veel vertrouwd geworden.

Ze ontroeren ons zo weinig.

Maar als iets van het verbijsterende dat ze vertolken ons grijpt, worden we stil. Is het niet een schokkend ding getuige te zijn van de zielestrijd van een mens in doodsnood? Het moeten-aanhoren hoe een dodelijk bangste zijn diepste zielsgeheimen prijs geeft in een smartelijke kreet doet de ogen neerslaan. We gevoelen ons daarbij verlegen, beschaamd. De neiging komt in ons op ons daarvan af te wenden en stil heen te gaan.

Maar zie, dat mag hiér niet. Dat mag bij Jezus Christus niet. Want Golgotha staat midden in de wereld. Onze Heiland heeft ten aanschouwen van alle mensen aan het kruis willen hangen. En Hij heeft daaraan hangend woorden gesproken, die voor alle mensen van alle eeuwen zijn bestemd. Riep hij niet met grote stem? En heeft Hij ze niet met zo grote zorg laten bewaren, dat ze ook op dit ogenblik met volle kracht weerklinken en zich onweerstaanbaar aan ons opdringen?

Neen, we mógen niet weggaan. We moeten horen. Want deze woorden gaan ons aan. Jezus heeft uitsluitend om ónzentwil geleden. Hij heeft ook uitsluitend en alleen om óns deze woorden gesproken. Omdat we ze zouden hóren, steeds opnieuw. Omdat we daardoor iets zouden kennen van het lijden van onze Heiland en daarin betrokken worden. Want het ging bij alles wat Jezus deed, leed, sprak, om ónze zaak, om ons zélf.

***

Wat deze kreet van onze Heiland aanduidt is het meest ontzettende van wat in Gods heelal bestaanbaar, ja denkbaar is.

God heeft de mensen geschapen om te leven! Dat wil zeggen: om te staan, te werken, te blijven in zijn gemeenschap. Leven is immers ademen in het zonnelicht van Gods liefde. Het is verkeren in de koestering van zijn genade. Leven is alleen daar, waar God de mensen omringt met zijn vaderlijke zorg, ze daarin doet groeien en bloeien en hun bestaan en arbeid tot louter vreugde maakt.

O zeker, alle mensen bestaan. Ze bestaan ook allen eeuwig. Nooit wordt een enkel mens weggedaan, geannuleerd uit Gods wijd

heelal. Maar de grote vraag is niet of de mensen bestaan, maar of ze leven. En nog eens: leven doen alleen zij, die omstraald worden door Gods liefde. Maar wie los is van Hem, die staat buiten zijn gemeenschap, wie door Hem verlaten werd — die is dood. Ook al is hij nog zo sterk, rijk, machtig.

Dit helder voor de geest houdend, moeten we aandachtig luisteren naar onze Heiland, als Hij luide uitroept, dat God Hem volkomen heeft verlaten.

Langzaam, dreigend, onweerstaanbaar was de grote verschrikking op Hem toegekomen. Door het volk Gods was Hij uitgestoten en vervloekt. Herodes, de edomiet, gaf Hem over aan een bende soldaten en Hij werd een speelbal van hun spot en hoon. Pilatus sprak over Hem het schandelijkste vonnis uit, dat ooit in de wereld over een mens werd gevelde. Daarna leidde men Jezus de heilige stad uit. Die was te heilig voor Hem. Hij was te onrein voor haar. Soldaten stompten Hem voort naar de plaats, waar het uitschot der mensheid zijn einde vindt. En toen kwam het kruis. De paal voor vervloekten en verdoemden. Daaraan werd Hij ten slotte opgehangen.

Alles is Hem nu afgenomen. Vrienden waren de eersten die Hem verlieten. Maar nu is Hij beroofd van zijn plaats onder het volk, van zijn recht onder de mensen, van zijn goed, zijn vrijheid, zijn eer. Hij is weggestoten van de aarde, overgegeven aan schande en dood. Als een door allen verlatene, als een eenzame verwoorpene, hangt Hij aan het kruis.

En toch — dat alles is nog het ergste, het eigenlijke niet. Het is alleen maar de buitenkant van wat de Heiland doorlijdt. Want het eigenlijke van wat Jezus Christus aan het kruis verduren moet dat is dat God, zijn God, dat alles op Hem laat neerdonderen. Wat wij aan lijden en verschrikking bij het kruis ontdekken is alleen de openbaarwording, de zichtbaarwording hiervan, dat God, dat zijn hemelse Vader, onze Heiland de rug toekeert en Hem verlaat. In alles wat Jezus ondervindt komt de eeuwige toorn van God in voleinde kracht en ontzetting op Jezus aan. Hij ondergaat die toorn. Hij gaat er in ónder. Jezus wordt bedolven onder de eeuwige vloek. Des drijvers geweldige roede jaagt rusteloos Hem voort naar de diepten der hel. Want van God verlaten worden, wegzinken onder de ondragelijke last van Gods toorn — dat is: de hel.

En dat alles geschiedt nu terwijl onze Heiland hunkert naar de gemeenschap met zijn Vader. Hij kan zijn Vader en diens zorgende, koesterende liefde niet missen! Die zijn de kracht, het licht, de vreugde, kortom: álles in zijn bestaan. Nooit heeft Hij zijn Vader losgelaten. En Hij doet dat nóg niet. Maar ondanks dat keert God zich toch van Hem af en werpt Hem neer in de diepte van de eeuwige dood. Wat nooit geschiedde wordt nu gruwelijke werkelijkheid. Hier is een mens, Jezus, die roept en roept om de levende God. Maar God antwoordt niet. Hier is een mens, onze Heiland, en Hij klópt en klópt, maar Hem wordt niet opengedaan. Jezus tast door het ganse heelal naar de hand van zijn Vader. Maar Deze ontwijkt Hem. En terwijl God de Heiland verlaat, grijpen alle machten der hel Hem aan en ontladen op Hem alle haat die gist en kookt in hun donker bestaan. Jezus Christus is nu de door God verstotene. Als een door allen uitgestoten balling hangt Hij tussen hemel en aarde. Aarde en hemel — beide hebben ze Hem uitgeworpen. Hij is in de eeuwige dood.

In deze nood, in deze dóód klaagt Christus nu tot zijn God. Neen, Hij klaagt niet aan. Er is in zijn woorden geen spoor van verwijt. Hij bidt ook niet om verlossing uit zijn verstikkende eenzaamheid. Jezus vraagt niets voor zichzelf. Hij lijdt en draagt met bovenmenselijk geduld al wat God Hem te dragen geeft. Wat Hij uitspreekt, uitschrééuw, is alleen de bevreemding, de verbijstering over deze helse verschrikking. Hij kan ze niet rijmen. Ze slaat zijn denken stuk. Ze verscheurt zijn ziel. Hij bevindt zich in een ondoordringbare, angstaanjagende duisternis. Hij zweeft boven een afgrond. Dit alles is niet redelijk. Het is ook niet naar de goddelijke orde der dingen. Hoe kan een zoon, die zijn God volkomen liefhad en nog steeds liefheeft, nu werkelijk door God verlaten worden? Zie,

dát verstaat de Heiland niet. En daarom roept, schreeuwt Hij het uit: Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?

Wat toen tussen God en Jezus is geschied zal niemand ooit weten. Heeft God Hem op zijn vraag een antwoord gegeven? Of hoorde het tot het lijden van Christus, dat deze zielekreet een monoloog bleef en onbeantwoord in de oneindigheid verklonk? Wij weten het niet. En we zullen het ook nimmer weten. Niemand zal deze verlatening ooit kunnen verstaan, kunnen doorvoelen. Dit alles was nooit eerder geschied en zal ook nimmer meer geschieden. Slechts éénmaal wordt één, die God volmaakt liefheeft door God volkomen verlaten.

Eén ding evenwel weten we zeker. Met rotsvaste zekerheid. Het is dit dat Jezus ook toen aan zijn Vader trouw is gebleven. Zijn Vader mocht Hem verlaten — Hij verliet zijn Vader niet. Hij blijft van zijn kant zijn Vader vasthouden. Ook in het dieptepunt van de helse verschrikking blijft Jezus spreken over „mijn” God. Hij schreef zijn Vader niets ongerijmds toe. Hij heeft geduldig doordragen al wat Hij van God te dragen kreeg.

Ja, dit weten we zeker, dat Jezus ook in die eeuwige verlatening in zijn God heeft geloofd en Hem is blijven vasthouden en dienen. Want toen het eindelijk — het was na een eeuwigheid! — weer licht werd riep Jezus luide: Het is volbracht. Het werk dat Gij, mijn God, mij hadt te doen gegeven is nu voltooid. Ik ben U in alles gehoorzaam geweest. Ik heb alle wereldschuld geboet en Uw goddelijke toorn daarover gedragen ten einde toe. Nu is de verzoening tot stand gebracht. Nu is de verlossing der wereld verworven. Nu is het alles eeuwig goed.

***

Het zou mij niet verwonderen als iemand nu zei: Wat raakt mij dat gebeuren aan het kruis? Het is reeds voor meer dan negentien eeuwen geschied! Wat heb ik er aan? Wat doet het mij?

Ik zou daar tegenover dit willen zeggen: Jezus Christus zoekt u op dit ogenblik. Hij plaatst zich als de gekruisigde Christus vóór u. Ja, Hij stáát voor u en spreekt u aan. En Hij zegt ook nu, dat het geheim van zijn leven en arbeid is een alles omvattende solidariteit tussen Hem en ons. Hij werd solidair met ons in onze zonde, onze schuld, onze dikwijls zo diepe misère. Hij ging in dat alles in. Hij zoog dat om zo te zeggen in Zich op. Hij droeg dat alles voor ons. Daarom waadde Hij door helse benauwdheden tijdens de veelvoudige duisternis aan het kruis. Daarom werd Hij door zijn God, zijn Vader verlaten.

Maar zoals Jezus zich solidair met óns maakt in onze verlorenheid, zo maakte Jezus ons ook solidair met Zich in zijn gehoorzaamheid, trouw en overwinning. Vóór ons, mét ons ging Hij in in de donkere diepten van de eeuwige dood. Maar vóór ons, mét ons heeft Hij ook alles volbracht! Als Hij, na het zwaarste gedragen te hebben van wat iemand ooit in deze wereld dragen kan en zal, weer staat in het stralende licht van Gods liefdegemeenschap, dan draagt Hij ons op het hart, dan tilt Hij ook ons op in dat wondere licht. Want álles, álles heeft Hij alleen vóór ons, óm ons gedaan.

En als dit ons grijpt dan gaat voor ons de diepe evangelische klank leven van die oude woorden:

Jezus werd gebonden, opdat Hij ons zou ontbinden.

Hij heeft daarna ontelbare smaadheden geleden, opdat wij nimmermeer te schande zouden worden.

Hij is onschuldig ter dood veroordeeld, opdat wij voor het gerecht Gods zouden vrijgesproken worden.

Hij heeft zijn gezegend lichaam aan het kruis laten spijkeren, opdat hij het handschrift van onze zonden daaraan zou hechten.

Hij heeft zo de vervloeking op zich geladen, opdat Hij ons met zijn zegening zou vervullen.

Hij heeft zich met lichaam en ziel aan het kruis vernederd, tot in de allerdiepste versmaadheid en angst der hel, opdat wij tot God genomen en nimmermeer van Hem verlaten zouden worden.

¹⁾ Toespraak gehouden voor de N.C.R.V. Zondag 30 Maart.

De tweede jaargang

Met dank aan de HEERE beginnen wij met dit nummer de tweede jaargang van „Opbouw”.

Toen ons blad een jaar geleden voor het eerst verscheen, wist niemand of het „gaan” zou. Nu mogen we zeggen dat het in meer dan een opzicht goed is gegaan. In goede harmonie mochten redactie en medewerkers hun arbeid verrichten. Uit de kring van de lezers kwam menig bemoedigend teken van meeleven. Het aantal abonnees nam gestadig toe en is nog steeds stijgende.

De redactie heeft gepoogd ons blad metterdaad dienstbaar te maken aan de „opbouw” der kerk. Zij ging er daarbij allereerst van uit, dat daartoe vóór alles en ononderbroken het accent moest worden gelegd op wat in het christelijke en kerkelijke leven het eerste moet zijn en blijven. Namelijk het kennen van de levende God, het leven uit het Woord, het geloven in Jezus Christus, het wandelen in de vreze des HEREN. Dat „eerste” moet elke dag opnieuw het eerste worden en blijven. Als dit niet het geval is, is alle christelijke activiteit in kerk, politiek, sociaal leven, wetenschap, pers, waardeloos, ja erger, dan wordt het farizeïsme. Het is in de gereformeerde wereld steeds weer mis gegaan omdat dit „eerste” niet in waarheid het eerste was en bleef.

Daarbij ging de redactie — evenals de vereniging welke „Opbouw” uitgeeft — er van uit, dat, indien maar enigszins mogelijk, allen die het Woord des HEEREN metterdaad geloven en de confessie der kerk aanvaarden als vertolking van dat geloof ook in de pers als gelijkwaardige medestanders moeten worden erkend en aanvaard. Dat er verschil van inzicht bestaat omtrent allerlei kwesties is, indien de genoemde eenheid-in-geloof werkelijkheid is, niet verontrustend maar veeleer een teken van leven en een prikkel om, terwijl het onderlinge vertrouwen en de onderlinge waardering ongeschokt blijven, samen een oplossing van deze vragen te zoeken. Steeds is ook in de gereformeerde wereld het gevaar voor het „helse sectarisme” (het woord is van Prof. Schilder) acuut. En dikwijls vertoonde het zich achter het masker van breedheid, ware kerkelijkheid en wetenschappelijkheid.

Speciaal streefde de redactie er naar te bevorderen wat het centrale motief in de vrijmaking was, namelijk: het loskomen van dogmatische constructies en het terugkeren tot het levende, ons direct aansprekende woord van God. Dat is een grote en moeilijke zaak. Want men is daarmee niet klaar, indien men één zo'n constructie, b.v. die van houden voor wedergeboren, loslaat. Neen, het trouw zijn aan wat het essentiële van de vrijmaking was, betekent een geheel andere instelling, een geheel ander denken dan die welke in het leven van de gereformeerden dikwijls dominerend waren en soms nog zijn.

Dat actieve medewerkers werden gevonden, die ook ten aanzien van het kerkelijke leven in het buitenland en de niet-kerkelijke „terreinen” principiële voorlichting konden en wilden geven, stemt tot grote dank. Graag had de redactie nog meer gegeven, speciaal ten aanzien van het politieke leven, en de opvoeding en het onderwijs.

Ten aanzien van conflicten en moeilijkheden in plaatselijke kerken heeft de redactie zich zelden of nooit uitgesproken. Voor een verantwoord schrijven daaromtrent is in ieder geval een ten volle kennen van de feiten en een toepassen van de christelijke eis van hoor en wederhoor beslist noodzakelijk. Als dat niet mogelijk is, is het onverantwoord over die zaken te spreken.

Voorts kan de redactie meedelen dat als nieuwe medewerkers zich aan ons blad hebben verbonden: Ds P. K. Keizer, Prof. Dr K. J. Popma, Ds G. Visee en Mr H. D. van Wijk.

En tenslotte: de redactie is er diep van overtuigd dat „Opbouw” alle zonde en zwakheden aanklemt die christelijke arbeid hier eigen zijn. Het is haar bede dat God in zijn genade ons blad ondanks alle gebrek dienstbaar moge maken aan de opbouw van de kerk en de komst van zijn koninkrijk.

DE REDACTIE.

PASEN 1958

De rustdag van Christus

(een voorlopige visie)*)

Op de zesde dag van de lijdensweek heeft Christus gezegd: het is volbracht. Daarna heeft Hij volgens de wet van Mozes op de zevende dag gerust in het graf. Op de eerste dag van een nieuwe week is Hij opgestaan en op die dag heeft Hij de apostolische kerk samengeropen. Toen Thomas niet aanwezig bleek heeft Christus gewacht tot de eerste dag van de volgende week, om ze allen bijeen te brengen en zo zijn opdrachten te geven aan de kerk.

Waarom heeft Christus de zevende dag als rustdag vervangen door de eerste dag?

God heeft in zes dagen de hemel en de aarde geschapen. Op de zesde dag, toen Hij de mens had gemaakt naar zijn beeld en gelijkenis, kwam God klaar en kon Hij gaan rusten. Nu moest de mens gaan werken. God kon rusten want Hij had zich een bondgenoot op aarde gemaakt om het scheppingswerk voort te zetten. Zijn bondgenoot zou dat werk verrichten als Gods beeld en gelijkenis.

De mens moet echter weten dat hij tot bondgenoot van God gemaakt en aangesteld is. Wat hij doet is geen souverain scheppen en zijn werken zijn geen goddelijke werken. Na zes korte dagen van vier-en-twintig uur moet ook hij gaan rusten. In dit bevel tot rusten trekt God de vergelijking door. Zoals God op zijn zevende dag gaat rusten, dat is gedurende de tijd van Adam tot de wederkomst van Christus, zo moet de mens op zijn korte zevende dag gaan rusten, dat is gedurende de tijd van een zonsondergang tot de volgende zonsondergang.

Het gebod om de zevende dag te rusten werd door de wet van Mozes scherp gepredikt. Een man die op de rustdag hout sprokelde werd gestenigd. In de ballingschap van Israël heeft het land zijn rustdagen ingehaald. De van God vervreemde volkeren hebben echter de rustdag niet gehouden. Enerzijds prediking der wet, anderzijds schending der wet.

Door de zondeval en de schending der wet is God op zijn grote rustdag gestoord. Gods rustdag zou een dag geworden zijn waarop Hij met Adam in de hof wandelde, het werd een dag waarop God engelen moest zenden om de hof te bewaken, waarop Hijzelf moest neerkomen om de torenbouw van Babel tegen te gaan, om Sodom en Gomorra te verwoesten, om de wet aan Mozes te geven, om Israël in vuur- en rookkolom te begeleiden, om te tronen in de tempel, een dag tenslotte waarop Hij zijn Zoon moest zenden om de taak van de eerste Adam, de taak van de mensheid, over te nemen. De grote dag van Gods rust werd toen in al zijn verschrikking de dag des Heren, de dag van wraak. Dies irae, dies illa.

De Joden meenden dat de Dag des Heren een dag zou zijn waarop ze zouden triomferen over de heidenen, een feestdag, een overwinningdag. Maar de profeten zeggen het wel anders. De Dag des Heren is nabij en zeer te vrezen, een dag van benauwdheid, van wraak, van duisternis. Zie Jesaja 2 : 12, 13 : 6 en 9, Jeremia 46 : 10, Ezechiël 13 : 5, Joel 1 : 15, 2 : 1, 11, 31, 3 : 14, Amos 5 : 18, 20, Obadja vers 15, Zefanja 1 : 7 en 14. Het laatste hoofdstuk van het Oude Testament, Maleachi 4, geeft in zijn geheel een nadere verklaring van de Dag des Heren. Eerst moet Elia, dat is Johannes de Doper, komen. Volgens Maleachi is de Dag des Heren de tijd dat Christus op aarde leeft. Het is de

*) In de discussie over het verstaan van de Schrift in Genesis 1, 2 en 3 als verklaring van de schepping „naast” het verstaan van de schepping, voorzover deze voor wetenschappelijk onderzoek toegankelijk is, wil deze voorlopige visie een bijdrage vormen die nog op vele punten exegetisch-critisch getoetst moet worden. Enerzijds geloof ik met deze visie iets verder te komen, anderzijds voel ik het gevaar van speculatie aan, met name als het gaat over de bepaling van Gods rustdag en over een week, volgend op de hemelse bruiloft. Mijn wedervraag is hoe we de symboliek van de week vanuit het grondmotief van schepping, zondeval en verlossing anders zouden moeten verstaan.

tijd waarin Christus het werk verricht dat de mensheid in de eerste Adam had moeten verrichten op Gods grote rustdag.

De Dag des Heren is op drieërlei wijze een dag van benauwdheid, van wraak, van duisternis. Dit is de dag van wraak geworden omdat Gods rustdag werd verstoord. In de eerste plaats treft deze wraak Christus en in Hem allen die in Hem geloven. In de drie uren duisternis aan het kruis komt de verschrikking van de Dag des Heren op Christus af. Maar dan treft de Dag des Heren ook het afvallige bondsvolk in het jaar zeventig als Jeruzalem verwoest wordt. Van deze verwoesting hebben de profeten en heeft Christus geprofeteerd. De benauwende profetie werd een realiteit van bloed en vuur en rookpilaren. Tenslotte komt de Dag des Heren nog tot zijn effect in het oordeel over de wereld, de jongste dag, de dag waarover de apostelen schrijven in Handelingen 2 : 20, 1 Korinthe 1 : 8, 5 : 5, 2 Korinthe 1 : 14, 1 Petrus 5 : 2 en 2 Petrus 3 : 10 en 12. Van deze dag zingt de katholieke kerk het Dies irae, dies illa, o die dag, die dag der wrake.

Lacrimosa dies illa,
Qua resurget ex favilla
Iudicandus homo reus;
Huic ergo parce, Deus.
Pie Jesu Domine,
Dona eis requiem.

't Zal een dag van tranen wezen
Als de mens uit as herrezen,
't Oordeel wacht, met schuld beladen,
Toon hem dan, God, Uw genade.
Milde Jezus, kom en spreid
Hen Uw rust in eeuwigheid.
Amen.

De dag van Christus' wederkomst, de jongste dag, vormt het slotaccoord van het machtige werk dat de schepping heet. In zes dagen schiep God de hemel en de aarde. Op de zevende dag rustte God omdat Hij de mens had gemaakt. Gods rustdag werd echter de werkdag van Christus omdat de mensheid eigenwillige wegen ging. Daarom werd Gods rustdag voor de mensen de Dag des Heren, een dag van benauwdheid, van wraak, van duisternis.

Christus heeft de wet vervuld. Hij heeft in de lijdensweek zes dagen gewerkt. Toen was het werk volbracht, en God zag dat dit menswerk goed was. De zevende dag heeft Christus in het graf gerust. En op de Paasmorgen begin een nieuwe week. De week van de schepping is in principe geëindigd als Christus de zevende dag heeft gerust. De week van de herschepping begint op Paasmorgen met een rustdag. Johannes noemt de eerste dag van de week in Openbaring 1 : 10 de Dag des Heren. Die dag van vier-en-twintig uur is ook de afbeelding van een dag Gods. De rustdag op de eerste dag van de week kondigt de Bruiloft van het Lam aan, de feestdag waarmee het leven bij God begint.

In Openbaring 16 : 14 ziet Johannes de Dag des Heren als de geschiedenis van de opstandige mens over de gehele aarde. Gods dagen van schepping en rust duren geen vier en twintig uur. Wie Genesis 1 leest en meent dat God in zes-, acht- of twaalf-urige werkdagen hemel en aarde heeft gemaakt, die blijft zitten met de vraag naar de duur van Gods rustdag, de zevende dag. Die zal zich ook de vraag moeten stellen naar de duur van de dag waarop de Bruiloft van het Lam wordt gevierd. Consequent zou men moeten menen dat de Bruiloft van het Lam maar vier en twintig uur zal duren. Veelal maakt men er van dat in de hemel geen tijd meer zal zijn en dat we daar eeuwig zullen zingen. Dat is de hemel die sommige kinderen zo saai vinden.

Maar neen, zoals de zondag uitzicht geeft op een volle week van werk in Gods koninkrijk, zo geeft de Bruiloft van het Lam uitzicht op een tweede week van goddelijke dagen. Die week zal zeven dagen tellen als dagen des Heren. Er zal in de hemel rythme, beweging, een volle week zijn en geen eentonige

eeuwigheid. Daarbij zal de eerste dag de Bruiloftsdag zijn, een rustdag bij de Here. En de volgende dagen zullen goddelijke werkdagen zijn waarop God en mens samen het werk van de herschepping zullen voltooien. En tegelijkertijd zal deze hele week in het teken staan van de Bruiloft en van het Huwelijk van het Lam. Want de zeven dagen van de herschepping zullen tevens zeven bruiloftsdagen zijn. In Israël vierde men zeven volle dagen het feest van een bruiloft!

De kerk van Christus begint de week met een rustdag. Hiermee wordt in principe de week van de herschepping begonnen. Dit is de zin van de Paasmorgen. Handhaving van de zondagsrust is handhaving van goddelijke symboliek. Handhaving van de zondagsrust is voor Christenen geen kwestie van gebod maar van geloof. De eisen van de wet van Mozes voor de zevende dag gelden niet voor de eerste dag. Wij zijn verlost. Maar in de handhaving van de zondagsrust belijden we wel ons geloof. Ons geloof wordt weerspiegeld, wordt uitgedrukt in de handhaving van de rust op zondag maar ook in de uiting van onze vreugde en blijdschap, in de mate van christelijke ontspanning op zondag.

De wereld wil van de zondag weinig weten. Men werkt met het perspectief van een arbeidsvrije week. Indien we de wereld zo hebben geautomatiseerd dat er geen slaafse arbeid overblijft, dan zegt de mens tot God dat hij klaar is. Gods rust heeft de mens dan niet meer nodig, want hij zal zichzelf een

grote dag van goddelijke rust veroveren. Dat is het weekend perspectief waar Rusland, Amerika en Europa naar jagen. De dag van de veroverde altijd durende menselijke rust zal echter de Dag des Heren blijken te zijn, een dag van benauwdheid, van wraak, van duisternis. De profetie zal nog over deze wereld in vervulling gaan, zoals ze in vervulling is gegaan over Christus en over Israël.

Goede Vrijdag betekent vrede voor de kerk want Christus heeft alles volbracht, maar tevens betekent Goede Vrijdag dat de Dag des Heren voor de wereld nog komt. Stille Zaterdag is de dag waarop Christus de Sabbathswet volkomen houdt en volbrengt. De wet van Mozes over de zevende dag is vervuld op Stille Zaterdag. God kon op zijn grote zevende dag rusten omdat de mens Jezus Christus in de lijdensweek zes dagen heeft gearbeid en door zijn volkomen rust op de zevende dag God alle eer heeft gegeven van zijn werken. De eerste Paasmorgen betekent dat op de scheppingsweek een herscheppingsweek volgt. Deze herschepping begint met de kerkvergadering van Christus. Deze herschepping wordt beleden in de handhaving van de zondagsrust. Deze week van herschepping wordt naar de dagen zoals God deze telt, begonnen met de Bruiloft van het Lam.

Is dit niet de profetie van Goede Vrijdag, van Stille Zaterdag en van de eerste Paasdag?

J. STELLINGWERFF.

EEN MERKWAARDIG GEDENKBOEK

„Jan Zwart 1877—1937
Een profeet op de orgelbank”.

II

De herdenking in 1957

Wanneer herdenken wij eigenlijk iemand?

Dat kan zijn bij het afscheid: bij zijn begrafenis meestal, en dan nog slechts wanneer die iemand daar belangrijk genoeg voor is. Dat kan ook zijn wanneer de kring, waarin die persoon een belangrijke leegte achterlaat, voor 't eerst zonder hem samenkomt. Voorts kan dat voor belangrijke figuren — zo er voldoende algemene behoefte aan bestaat — na tien, of na vijf en twintig jaren nog eens gebeuren. En de exponenten van cultuur en religie worden tenslotte eens per eeuw herdacht. Dan hebben we een Bach-jaar, een Mozart-jaar, en soortgelijke jaar-getijden.

Zullen wij nu over 79 jaar ook een Jan Zwart-jaar beleven?

Daar lijkt het veel op. Want wanneer het onregelmatige cijfer van 20 reeds aanleiding mocht zijn tot een grootse manifestatie van: een gedachtenisrede onder ministerieel toezicht, tientallen concerten en samenkomsten over het gehele land georganiseerd, talloze courantenberichten en recensies, ere- en werkcomité's met medewerkers, secretariaat en administratie mitsgaders de kreti en de pleti, enige gramfoonplatenemissies met nieuwe composities op naam van de overledene(!) en een kapitaal Gedenkboek als afsluiting, al deze evenementen over vele maanden uitgesmeerd, dan behoeven wij er niet aan te twifelen of het zilveren jubileum, over ruim vier jaar te houden, staat reeds in de grondverf en zal eerstdaags wel door pers en radio worden aangekondigd.

Daar zullen wij niet van verkleuren, maar het erecomité-1957, inclusief Z.E. prof. dr J. Zijlstra, houde ons ten goede wanneer al deze vermoeiende herdenkingsactiviteiten bij ons enige vragen doen rijzen aangaande het nut en de frequentie van herdenkingen in het algemeen en van de onderwerpelijke herdenking in het bijzonder. De economische waarde van een ding — zo leerden wij vroeger — is afhankelijk van het nut en de zeldzaamheid. Nu de herdenkingen van wijlen Jan Zwart allerminst zeldzaam blijken te zijn, vragen wij met te meer klem naar het nut dezer dingen, willen wij tot waardering kunnen besluiten.

***

Wie nu de officiële gedachtenisrede van ds A. J. Kret — hoogtepunt in de herdenkings-

plechtigheid in de Oude Kerk te Amsterdam — aandachtig leest en herleest, zal meer getroffen worden door de rijkdom aan woorden dan door die aan gedachten.

Zij begint met een citaat van prof. dr K. Schilder en eindigt met een uit Gezang 173 van Jan Scharp. Wij achten deze citaten niet gelukkig. Beide zijn sterk gebonden aan de tijd van hun ontstaan: het eerste aan de Duitse, het laatste aan de Franse overheersing.

Schilder had — in zijn door ons betreunde radiorede van 1947 — o.m. gezegd: „Wie onder cultuur verstaat, wat de Duitse overweldiger daaronder verstaan wilde hebben, kan het werk van Jan Zwart niet waarderen”. Dat Schilder zijn speech in 1947 nog koppelde aan de bezettingstijd kan niemand hem kwalijk nemen; al was de herdachte dan ook reeds overleden lang voor de Duitse bezetting. Maar indien deze — door ds Kret geciteerde — zin tot een aanvangsvotum bij herdenkingen zou worden gepromoveerd, menen wij toch dat hij misbruikt wordt. Want het magisch gebruik van deze formule geeft secundair de bijgedachte: „Wie het werk van Jan Zwart niet waarderen, verstaan onder cultuur: wat de Duitse overweldiger daaronder verstaan wilde hebben”. En het is door Schilder nimmer bedoeld om allen, die niet aan regelmatige en onregelmatige Zwart-herdenkingen wensen mee te doen, op de hoop der landverraders te schuiven!

Het is dan ook bepaald onjuist, de mening te wekken als zou de herdenking van wijlen Zwart een soort nationale held betreffen; waartegen de pers tijdens de herdenking reeds waarschuwde, gelijk ds Kret zelf citeerde. Niet alleen stond Zwart geheel buiten de bezettingstijd; niet alleen was het nu juist Zwart, die naar een synthese zocht tussen de Frans-gereformeerde en de Duits-lutherse opvattingen van kerkmuziek, en die zijn gereformeerde afkomst prijsgaf voor een lutherse muziekpraktijk; maar de door de bezetter gepropageerde heidense, en door de overheid geleide kunst blijkt niet met het Hitlerdom te zijn gestorven, maar werd geprolongerd wegens daverend succes in Duitsland, in Nederland, in de Angelsaksische landen en de rest. Met andere woorden: de Christelijke cultuurstrijder anno 1957 heeft niet meer met het overwonnen Hitlerdom te maken, maar met een veel sterker en veel algemener vijand. Hij zoeke dus in 1962 een betere slagzin. Ook daarvoor kan hij bij Schilder terecht. Om maar iets te noemen, dat ons verre houden zal van „adoratie”, „apostolaat” en „heldenverering”, noemen wij de slotalinea van Schilder's „Christus en Cultuur”: „Een 'onbegonnen werk', dat is

Pasen

Paaschen, Paaschen,
opgestanden,
is de God, dien
booze handen
hadden aan het
kruis gedaan:
Paaschen, Paaschen,
vrij voortaan
heeft Hij hout en
steen en ijzer
overwonnen,
die, Verrijzer,
Hallelujah,
één uit al
leeft en immer
leven zal!

Paaschen, Paaschen,
dwaze mannen
dachten Hem in 't
graf te spannen,
met Pilatus'
zegelmerk:
Paaschen, Paaschen,
ijdel werk,
ijdel waken:
God almachtig
is verrezen,
e'genkrachtig,
Hallelujah,
dóór den steen,
eer de zonne in
't Oosten scheen

Guido Gezelle

inderdaad onze cultuurtaak achter Jezus Christus. Gezegend mijn verstandige wijk-ouderling, die goed huisbezoek doet: een cultuurkracht, al weet hij 't waarschijnlijk zelf niet”. En zo blijven wij niet slechts met woorden maar ook metterdaad vër van enige persoonsverheerlijking.

Op Gezang 173 gaan wij thans niet in.

***

Een tweede punt uit de gedachtenisrede van ds Kret is: dat de spreker in Amsterdam's Oude Kerk, wijzende op het feit dat het „in deze zich als problematisch aftekenende tijd” reeds lang „mode geworden is, van schier alles een probleem te maken”, aan deze mode zelf allerminst ontkomt.

Reeds in zijn woordkeus blijkt dit, waar hij spreekt van het „vraagstuk van de verhouding tussen christendom en cultuur”, en over „de vragen rondom de verhouding tussen geloof en cultuur, geloof en mens-zijn in deze wereld”.

Maar ook innerlijk is de spreker veelal in „problemen” blijven steken, zonder wier terzijdestelling zijn woord geen licht op een kandeljaar vermag te zijn.

Om een voorbeeld te noemen: van de herdachte wordt beweerd, dat hij „gebonden aan Gods Woord” zich „bewoog in gemeenschap met het belijden der Kerk”. Kennen wij deze laatste beruchte term niet uit de nieuwe kerkenorde der Ned. Herv. Kerk? Wordt hier niet op klassieke Barthiaanse wijze de belijdenis der Kerk tot een zaak van problematische orde gedegradeerd? Naar wij menen te weten houdt belijden verband met lijden. En als dit waar is, dan heeft onze belijdenis meer met de brandstapel te maken dan met „duizenden” correspondenties, talloze orgelconcerten, open orgeldeuren overal ter wereld, regelmatige radiorecitals, en beschikbare kolommen in een half dozijn bladen. Wordt Guido de Brès op gezette tijden herdacht? Of Zacharias Ursinus? Zo neen — waar is dan die „gemeenschap met het belijden der Kerk”?

Wanneer wij thans nog een derde punt — straks wellicht een toepassinkje — belichten, dan willen wij daarmee niet beweren dat ds Kret's betoog zoveel van een goede gereformeerde preek weg heeft. Want een goede gereformeerde preek behoort on dubbelzinnig

te zijn; en het betoog van ds Kret is op meer dan een punt dubieus.

Bij het herdenken van wijlen Jan Zwart heeft ds Kret het woord uit de Schrift geciteerd „Gedenkt uw voorgangers, die u het Woord Gods gepredikt hebben; en volgt hun geloof na, aanschouwende de uitkomst van hun wandel”, Hebr. 13 : 7. Daarbij heeft deze predikant de term „voorgangers” niet „kerkrechtelijk begrensd” geacht „tot hen, die vanaf de kansel telkenmale het Woord brengen”, maar de betekenis uitgebreid tot „pioniers, baanbrekers, wegzoekers”. Nu, tot zover blijft hij in het spoor der gereformeerde vaders, die hier wel van „leytsmannen” wilden weten.

Maar de Kanttekenaars bleven hier niet bij. Waar deze de „voorgangers” nader aanduiden, deden zij dat als volgt:

„Hy spreekt insonderheit van d'Apostelen ende andere getrouwe Leeraers, die hare leere met haren bloede hadden verzegelt, sonder op eenige wereltsche vergeldinge te letten, maer alleen op de eeuwige en hemelsche hebben gesien, gelijk de volgende woorden uytwijzen. Hy wil dan dat sy altijt harer voorgangeren leere, stantvastigheit in 't geloove, ende geduldigheit in 't lijden gedencken, maer niet datse die eenige Godtsdienstige eere souden aendoen”.

En nu vragen wij: slaan deze woorden wel heus op de herdachte? Was hij een bloedgetuige Christi — of een gevierd organist en publicist? En heeft het hem aan „wereldtsche vergeldinge” ontbroken? En hoe zit dat met die herhaalde overgang van kerk naar kerk, van orgel naar groter orgel? Mr C. J. Verplanke, secretaris der Gereformeerde Organistenvereniging, schreef terzake in „Organist en Eredienst” van Aug. 1957: „...de vraag mag worden gesteld — hoe rijmt zich de geloofskracht van deze in een Gereformeerde Kerk gedoopte en onderwezen figuur met het overstapje, dat ter verkrijging van een groter orgel eerst naar de Hervormde en daarna naar de Lutherse Kerk werd genomen? Over vijf jaren horen we daarover misschien meer, maar voor het huidige geldt toch, dat zulk een organist in de G.O.V. niet zou mogen worden geaccepteerd”.

Wij vrezen dat ook ds Kret deze vragen niet afdoende zal weten te beantwoorden. En daarom menen wij, met dergelijke weidse herdenkingen van onze „voorgangers”, de Christelijke cultuurworsteling te **miskennen**. „Niet eenige Godtsdienstige eere aendoen” — geen religieuze standbeeldjes in propvolle Oude Kerken, opgeuisterd door „Excellentie's, Hoogedelachtbare, Hooggeleerde, Wel-edelzeergeleerde, Weledelgestrenge, Weleerwaarde en Weledelgeboren Heren”...

„Niet eenige Godtsdienstige eere aendoen” — daaraan moeten wij bijzonder denken, wanneer ds Kret de volgende volzinnen durft te creëren:

„Hij (J. Z.) is verstaan — juist door hen, die de profetie nodig hadden. Maar het is tegelijk gegaan zoals het altijd al gegaan is: zijn werk heeft ergeris gewekt. Zoals elke vorm van prediking der waarheid aan de volken de ergeris als een schaduwmeevoert”.

Hier wordt de „prediking” van Zwart, de „profeet op de orgelbank”, verheven tot het niveau, waarop slechts het eeuwige Woord Gods staat. En wie zich in aesthetische of religieuze veroordeling van het oeuvre van Jan Zwart afkeert, haalt volgens ds Kret de toorn Gods over zich, welke aan het verwerpen van het Woord inhaerent is. Hier wordt een sterfelijk menskind „muzikaal heilig-verklaard”, zoals de roomse Piet Visser in het Handelsblad schreef.

***

Wat zullen wij dan tot deze dingen zeggen?

Dat wij voorzichtig moeten zijn met onze herdenkingen. Want wanneer wij gaan roemen in mensen — en vooral wanneer dat zo nadrukkelijk en onstuimig gebeurt als hier geschiedde — prikkelen wij de waakzaamheid van buitenstaanders. En wanneer wij iemand zo zeer in het brandpunt der belangstelling plaatsen, dat een ernstige correctie op de gebezigde normen niet mag uitblijven,

dan brengen wij — met de beste bedoelingen wellicht — de persoon van een overledene in discussie.

Maar het „ere-comité” dan?

Er schijnt een hardnekkig misverstand te bestaan over de vraag wie in een erecomité eigenlijk bedoeld zijn te worden geëerd: de comitéleden dan wel de persoon of zaak, waar het comité voor gevormd is. Ook hier lijkt ons deze vraag onopgehelderd. Vast staat in elk geval, dat diverse personen die hun naam gaven voor de Jan Zwart-herdenking zich publiekelijk distancierden van degene, die in het middenpunt van de gehele herdenking was geplaatst. Met name denken wij aan wat C. Basoski schreef in de „Rotterdammer” van 11 Juli 1957, waar wij een volgend maal op hopen terug te komen. De door Piet Visser in het „Alg. Handelsblad” van 15 Aug. 1957 gesignaleerde „muzikale heiligverklaring van Jan Zwart” hebben wij reeds genoemd. Beiden worden op de officiële herdenkingsinventaris (pag. 245) vermeld.

D. W. L. M.

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Drs. G. Puchinger, Utrecht
Drs. H. R. Rookmaaker, Amsterdam-Z.
Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam

Secretariaat Geref. Persvereniging „Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Een in memoriam van vijftientig jaar geleden

„Eekhof's zachtmoedigheid; hij was zacht, hoewel vaak beslist, in zijn oordeel, nooit scherp noch hatelijk; geen schrijver heeft zich ooit gekwetst behoeven te gevoelen door de kritieken die hij in zoo grooten getale, altijd oordeelkundig, nooit lichtvaardig, gegeven heeft in „Archief”, „Tijdschrift voor Geschiedenis” en elders.”

Prof. Dr. J. LINDEBOOM
1933

III

Prof. Dr. A. Eekhof als Kerkhistoricus

Over Eekhof als kerkhistoricus kan hier slechts zó summier gesproken worden dat alleen sprake kan zijn van een vingerwijzing. Maar waar onze pers op leven en dood heeft te bestaan bij de gratie van **feitelijke** voorlichting, om eerst op basis dáárvan over te gaan tot publieke meningsvorming, toch een énkél woord over Eekhof als kerkhistoricus, in de hoop dat wij binnen kort op dit onderwerp hier of elders nog eens kunnen terugkomen.

Eekhof is als kerkhistoricus geboren, Eekhof is als kerkhistoricus getogen, Eekhof heeft als kerkhistoricus gearbeid in de oude Nederlandse School voor kerkhistorici waarvan Kist, Moll, Acquoy en Pijper de voorgangers zijn geweest. Naast dezen kunnen ook anderen als Rooyards, Rogge, De Hoop Scheffer en Wybrands, jongeren als J. Lindeboom, Bakhuizen van den Brink en Van Itterson genoemd worden. Maar de roem van de Hollandse School der Kerkgeschiedenis is wel allereerst verbonden aan de stamboom die vanaf Kist en de grote Moll, via Acquoy en Pijper, regelrecht op Eekhof verder gaat, wiens leerling, de bekende Dr. G. P. van Itterson, bij Eekhof op Gomarus promoveerde.

In een beoordeling omtrent deze school, waarvan Moll vrijzinnig, Eekhof confessioneel-gereformeerd was, kan niet getreden worden, wél op haar bestaan gewezen. Wie iets van deze school weet, denkt direct aan het tijdschrift „Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis”. Dit tijdschrift, waarvan de naam in de loop der jaren wel eens iets gewijzigd is, **bestaat reeds meer dan honderdvijftientig jaar**, geen geringe prestatie in de wetenschap, in Nederland, in de theologenwereld! Hoe sterk moet de liefde voor het vak hebben geleefd dat hier van **een échte school** gesproken kan worden, waarbij men in onderlinge samenwerking samen iets opbouwt, waarbij men van ouder op ouder het werk leerde en overnam. Bij het honderdiarig bestaan van het Tijdschrift schreef Eekhof: „Zijn er in ons vaderland wetenschappelijk historische tijdschriften aan te wijzen die ouder zijn en nog bestaan? Ik geloof het niet. Honderd jaar lang achtereen te verschijnen, zij het dan ook met tijde-

lijke onderbrekingen, is zonder overdrijving gezegd geen geringe prestatie”.

Die éénheid in samenwerking moge vóór alles, en eigenlijk uitsluitend, hebben gelegen in de **bestudering van een vak**, wij hebben wel te bedenken dat ook het gezamenlijk bestuderen van een vak, heeft men zich eenmaal tot de wetenschap gewend, noodzakelijk is, en wél verzorgd moet worden, willen we later niet ongewapend staan tegen allerhande tegenstanders, waar zich die ook bevinden!

Nu zal men in ons Vaderland in het algemeen niet licht de gereformeerden van luiheid beschuldigen, maar toch hebben wij gereformeerden met een zekere jalousie en in ieder geval met eerbied op te zien naar de arbeid van deze Hollandse Kerkhistorici, omdat wij gereformeerden, na vijfenzeventig jaar Vrije Universiteit en na honderd jaar Kampen, wel met ijver de kerkgeschiedenisstudie gevolgd en beoefend hebben, maar ondanks een zekere geestelijke eenheid niet in staat zijn geweest een eigen school, een eigen vaste werkgemeenschap te vormen, een gemis waarvan binnen onze kerken de gevolgen dagelijks zijn te voelen.

Zeker, wij hebben vooral de laatste twintig jaar, geheel in het voetspoor overigens van Abraham Kuyper, weer opnieuw geleerd dat we kritisch moeten zijn, waarbij ter zijde opgemerkt kan worden dat het **critisch móeten zijn** uiteraard weer iets anders is dan ook **inderdaad kritisch zijn**, maar juist als aansluiting daarop geloof ik dat we niet beter kunnen doen dan ons weer te gaan **oriënteren**, óók inzake de kerkgeschiedenisstudie, omtrent wat in ons land in allerlei kring gepresteerd is!

En welk een tot jaloersheid wekkende bron vormt dan het in 1829 opgerichte tijdschrift van N. C. Kist en H. J. Rooyards! Zou na het vermaarde Kompendium van Karl Heussi het doornemen van dit tijdschrift niet één der beste oriëntatiemiddelen zijn voor de aanstaande kerkhistoricus en voor de theoloog in het algemeen?

Van dit tijdschrift nu heeft Prof. Dr. A. Eekhof tesamen met Prof. Dr. J. Lindeboom sinds 13 November 1911 de redactie gevoerd, aanvankelijk nog met Prof. Pijper, die echter al meer de zaken aan zijn beide leerlingen overliet.

Eekhof als confessioneel-gereformeerde aan het hoofd van dit tijdschrift...

Er kan voor de confessioneel-gereformeerde groot nadeel gelegen zijn in de vorming aan een Rijksuniversiteit: men krijgt daardoor vaak geen kritische instelling vanuit gereformeerd standpunt in de wetenschap. Dat heeft Abraham Kuyper begrepen die de Vrije Universiteit oprichtte; dat hebben ook de oprichters begrepen van de confessioneel-gereformeerde studentenorganisaties, die tot doel hadden de studenten zich te doen bezinnen op hun gereformeerde beginselen, vooral

voor zover deze direct de wetenschap en de studentenproblemen beïnvloedden.

Toch kan er ook voordeel gelegen zijn in het studeren aan een Rijksuniversiteit, en dit bestaat eigenlijk uit de opheffing van een gevaar. Het gevaar namelijk dat men binnen eigen besloten (in dit geval gereformeerd) milieu soms zo gemakkelijk oordelen, ook quasi-wetenschappelijke oordelen, kan uitspreken over niet-gereformeerden, zonder dat deze door de betreffenden zelf direct eventueel kunnen worden gecorrigeerd. Studerende in niet-gereformeerde kring leren wat dat aangaat voorzichtig zijn, omdat zij door hun dagelijks verkeer met de tegenstander aan hoge eisen moeten voldoen, hoger eis dan de goedkeuring van eigen geestverwanten!

Wie echter binnen niet-gereformeerde kring vertoevend, in staat is door harde studie daár het gereformeerde geluid te doen doordringen, op een wijze die de overweging waard wordt geacht, moet aan zware eisen voldoen, maar doet — en daarvan is de oude Bavink diep doordrongen geweest na zijn Leidse studieperiode en gedurende zijn lidmaatschap van de Koninklijke Akademie — prachtig werk, al is dat heel zwaar!

Ik geloof dat Eekhof een typisch, en wel eens vergeten voorbeeld is van deze élite van gereformeerden die, qua werkkring levend op het grensgebied van gereformeerden en niet-gereformeerden, de wetenschap binnen de niet-gereformeerde universiteiten gediend hebben.

Ook hier kan niet nader bepaald, niet nader uiteengezet worden, ook hier wil ik slechts met een citaat volstaan. Dat citaat is hetgeen Eekhof over zich zelf opmerkt wanneer hij de geschiedenis schrijft van het honderdjarig tijdschrift. Het is opmerkelijk hoe hij in die zeer korte beschrijving, in een tijdschrift dat zo breed was als de beoefening der kerkgeschiedenis in ons Vaderland, waarin men geen uitsluiting kende, ook niet jegens Rooms-katholieken en ongelovigen, omdat alleen het vak de band aangaf, zich zelf aan geeft als in zijn werk verbonden met de gereformeerden, en wel als volgt: „Albert Eekhof, geboren te Steenwijk, 26 Juli 1884, was in 1911 Ned. Herv. predikant te Diemen en Watergraafsmeer. Hij was eveneens in 1909 te Leiden onder prof. Pijper, met lof. tot doctor in de godgeleerdheid gepromoveerd op een proefschrift over: „De questierders van den aflat in de Noordelijke Nederlanden”. Daarop had hij een studiereis naar Noord-Amerika ondernomen, ten einde de archieven der oud-hollandsche gemeenten te onderzoeken en had hierover reeds eenige publicatiën het licht doen zien. Over onderwerpen vooral op het gebied van het Gereformeerd Protestantisme had hij in het Archief eenige artikelen geschreven. In 1914 is Eekhof buitengewoon hoogleeraar in de geschiedenis van het Gereformeerd Protestantisme aan de rijksuniversiteit te Leiden geworden en in 1924 Pijper, na diens emeritaat dat maar kort geduurd heeft, aldaar als gewoon hoogleeraar opgevolgd”.

Wat zijn wetenschappelijke publicaties aangaat, in het Jaarboek der Rijksuniversiteit te Leiden van 1933 worden deze als volgt ingedeeld:

„I. De Kerkhervorming en de reformatische periode. In verband met het werk van dezen aard verleende de Universiteit van Edinburgh hem in 1932 een eeredoctoraat in de Theologie.

II. Koloniale Kerkgeschiedenis, in het bijzonder van Amerikaans gebied. De Preussische Akademie der Wissenschaften kende hem in 1921 den „Preis der Graf Loubat Stiftung für Amerikanische Forschungen” toe.

III. Geschiedenis der Pelgrimfathers”.

***

Op twee van de meer dan honderdtwintig publicaties moge hier nog gewezen worden. Allereerst op zijn grote tweedelige studie van 1913: „De Hervormde Kerk in Noord-Amerika, 1624—1664”, dat wel zijn hoofdwerk genoemd is.

Van belang is hetgeen hij in zijn voorrede schrijft: „Ik stel mij niet voor, dat mijn boek „vermaak” zal verschaffen; wie meent er allerlei anecdotes of avontuurlijke verhalen

over Noord-Amerika in te zullen vinden, legge het gerust terzijde. Slechts één doel heb ik nagestreefd, nml. om, puttend uit de eerste en beste bronnen, schrede voor schrede voortgaande, de geschiedenis der Hervormde Kerk in Noord-Amerika te beschrijven, gedachtig aan het woord van Adolf Harnack: Ueberall sollen wir wirklich aus den Quellen schöpfen, nicht aus dem Sumpfwasser, aber — anders ausgedrückt — wir sollen in jedem Gebiet auf die Höhe hinaufsteigen wo die Quellen sprudeln”.

Dat wij de bronnen nodig hebben, willen wij het werkelijke verleden van de Kerk van de mythe kunnen onderscheiden, wordt hier terecht onderstreept. Ook stelt Eekhof hier terecht dat het direct gebod is van de lezer niet immer maatstaf mag zijn waar de historicus naar gemeten moet worden.

In de tweede plaats wil ik hier noemen, omdat ik er misschien nog op terug kom, zijn publicatie over de spreuk „In necessariis unitas, in non necessariis libertas, in utrisque caritas”. Dat betekent in onze taal: Eenheid in het nodige, vrijheid in het niet nodige, in beide de liefde”. Het is treffend dat Eekhof aan deze spreuk, waarmee alle gezindten moeilijkheden hebben, maar de gereformeerden, wellicht omdat zij de edelste eisen stellen aan de eenheid, de meeste moeite hebben, een breedvoerige verhandeling gewijd heeft.

Wanneer ik mij afvraag wat Eekhofs Leitmotiv is geweest bij zijn arbeid, dan zou ik dat willen zien samengevat in een opmerking die hij tegen het einde van zijn leven schreef in een boekbespreking: „Ook de bestrijding van een zaak wordt krachtiger naar mate men ze beter kent”. Dit lijkt een heel eenvoudige waarheid, maar is de harde wet waarvoor men in de ware wetenschap steeds weer met moeite buigt, vooral in de strijd der geesten. Waar ook in onze kring

het gevaar van pragmatisme niet denkbeeldig is, dat men al meer vraagt naar iemands richting en uitkomst, en vaak verwaarloost met niets en niemand ontziende ernst de degelijkheid der argumenten (zo men daar al van spreken mag) aan bronnen en hedendaagse feiten te toetsen, moge ons Eekhofs woord nog eens de weg wijzen.

Eekhof was in zekere zin zijn tijd vooruit, al heeft hij dat niet geweten. De theologie was in Nederland in zijn tijd nog in sterke mate Duits bepaald, en is het in feite nog. Door Eekhofs jeugd en interesse, had hij open oog voor de Angelsaksische geschiedenis, en leverde hij juist voor onze tijd kostbaar werk.

Zijn leermeester Pijper had open oog voor de Angelsaksische ontwikkeling, en schreef tegen het einde zijns levens boeiende verhandelingen over het Puseyisme en kardinaal Newman, waarvan Eekhof zeker de vruchten moet hebben geplukt.

En ten slotte, was in de geschiedenis der gereformeerde emancipatie Groen van Prinsterer voor alles op Frankrijk gericht (uiteraard in antithetische zin), Kuyper op Duitsland, Dr. H. Colijn was op Engeland georiënteerd. Eekhof en Colijn zullen zich ook daarom goed met elkaar hebben kunnen verstaan, omdat voor beiden de Angelsaksische cultuur een grote stimulans vormde in hun ontwikkeling. Juist figuren met een karakter dat in staat is het eigene in cultuur, kerk en confessie te verdedigen, hebben vaak de natuurlijke behoefte zich tevens in te leven in ánderer cultuur, ánderer kerk en ánderer confessie.

De grote gereformeerde voormannen zijn daarvan menig maal een voorbeeld geweest, en zeker Colijn en Eekhof!

(Wordt vervolgd)

G. PUCHINGER.

BOEKBESPREKING

Ware christelijke Belijdenis der Nederlandse Kerken.

Proeve van hernieuwde geloofsbezinning door predikanten van de Gereformeerde gezindte onder redactie van Dr. F. L. Bos. Uitg. Kok, Kampen, 1957.

Onder bovengenoemde titel verscheen een omschrijving van de Ned. Geloofsbelijdenis (37 artikelen). Ze is tot stand gekomen op een wat bijzondere wijze, namelijk door samenwerking van een elftal predikanten „van de gereformeerde gezindte” zoals ze zelf zeggen. Van hen zijn 5 syn. gereformeerd, 3 chr. gereformeerd, 2 ned. herv. gereformeerd en 1 vrijg. gereformeerd. Hoeveel of hoe weinig ieder van hen aan deze uitgave gewerkt heeft is onbekend. Maar allen hebben alles onder ogen gehad en goedgekeurd. Een verdere bijzonderheid is, dat deze parafraze of omschrijving „een direct belijdend karakter heeft behouden”, zoals in het „Woord vooraf” staat. D.w.z. het geheel heeft de vorm van een belijdenis behouden, waarbij de teksten of schriftbewijzen in het geheel zijn ingevoegd in cursieve druk. Om een voorbeeld te geven, de omschrijving van art. I begint zo: „In ons gemeenschappelijk belijden leggen wij allereerst getuigenis af van ons hartelijk geloof in God, onze boven alles en allen verheven Heer. Zie, volken zijn als een druppel aan een emmer en als een stofje aan een weegschaal geacht; alle volken zijn als niets voor Hem.

Van Hem belijden wij van heler hart, enz.” Wat het doel betreft lees ik in het voorwoord het volgende:

„In haar opzet heeft de proeve allereerst ten doel, de enigheid des geloofs aan te tonen, die er ook actueel Gode zij dank nog steeds binnen de kerkelijk verdeelde gereformeerde gezindte bestaat.

Tevens willen wij met onze hernieuwde geloofsbezinning eraan dienstbaar zijn, dat onze gezamenlijke belijdenis haar normerende functie recht kan blijven vervullen.

Tenslotte hopen wij ermee te bereiken, dat het gereformeerde kerkvolk weer dieper leert verstaan, dat het toch eigenlijk bij elkander behoort”.

Van de inhoud is veel goeds te zeggen.

Wat worden er in de omschrijving van art. XVI: „Van de eeuwige verkiezing Gods”, behartigingswaardige dingen gezegd. Van harte kan ik instemmen met het volgende: „In deze openbaring van Gods eeuwig welbehagen beluisteren wij de harteklop van het evangelie. Nadrukkelijk verwerpen wij de speculatieve voorstelling, als zou Gods verkiezing zoiets zijn als een geconstrueerde machine die nu automatisch afloopt in de tijd. Want in de uitvoering van zijn besluiten is de verkiezende God zelf altijd present met de activiteit van zijn woord en Geest. En alleen in deze ons in onze menselijke verlorenheid aangrijpende activiteit, waarmee God van geslacht tot geslacht overwinnend voortgaat, krijgen wij met de openbaring van Gods eeuwige verkiezing te doen. Wel verre van daarmede tot onvruchtbare speculaties buiten het evangelie om aanleiding te geven, doet God ons daarin de diene van zijn in Jezus Christus verschenen ontferming aanbidden. Immers daardoor mogen wij tot de ontdekking komen, dat zijn nu door de verschijning van onze Heiland geopenbaarde genade ons reeds voor eeuwige tijden in Jezus Christus is gegeven”.

Ook de verklaring van art. XXIV: „Van het nieuwe leven des geloofs”, is goed. Wat wordt daar goed over de wedergeboorte of bekering gesproken in deze woorden: „Wij geloven en belijden dat dit waarachtig geloof in Christus, waardoor onze schuld wordt bedekt met zijn gerechtigheid, ons ook met Hem doet opstaan in een nieuw leven voor God. Wie in Christus is, is een nieuwe schepping: het oude is voorbijgegaan, zie, het nieuwe is gekomen. (2 Cor. 5: 17).

Tot dit nieuwe leven voor God worden wij wederom geboren uit de Geest. Niet alleen beweegt Hij ons door het woord van Christus, waarvoor Hij ons hart opent, tot geloof. Maar tevens reinigt Hij door het geloof onze harten en herschept ons in Christus Jezus om goede werken te doen. Ook dit laatste gaat niet om buiten de prediking van het evangelie. Gelijkt de apostel Petrus juist in verband met dit nieuwe leven der liefde ons kwalificeert als wedergeboren uit onvergankelijk zaad, door het levende en blijvende woord van God, dat ons als evangelie verkondigd is”. Wie z'n Bijbel kent merkt, dat hierin verscheiden teksten zijn verweven. Zo zou er veel meer te noemen zijn waarmee we van harte blij zijn. Natuurlijk zijn er ook omschrijvingen,

die minder geslaagd zijn, maar over het algemeen is hier goed werk geleverd.

Toch moet ik een paar dingen noemen, die niet zo mooi zijn. In de eerste plaats denk ik aan de positie van de kinderen der gelovigen. Van hen wordt gezegd op blz. 139: „Krachtens deze verbondstrouw van onze God mogen wij onze kinderen, zolang zij nog geestelijk onmondig zijn, gelovig aanmerken als met ons te behoren tot de gemeenschap der heiligen, gelijk ook de apostel zegt, dat zij heilig zijn”. Op blz. 185 lees ik: „Krachtens deze belofte mogen de kinderen der gelovigen behoren tot de gemeente van Christus en mogen zij delen in de vrucht van zijn verzoenend lijden en sterven...”. Deze laatste zin dient ter omschrijving van de gespierde, zekere taal van art. XXXIV: „En voorwaar, Christus heeft zijn bloed niet minder vergoten om de kinderen der gelovigen te wassen, dan Hij gedaan heeft voor de volwassenen. En daarom behoren zij het teken te ontvangen en het sacrament van hetgeen Christus voor hen gedaan heeft”.

Als we deze belijdenis en de omschrijving daarvan vergelijken, dan merken we dat deze laatste veel vager is dan de uitspraak van de belijdenis. Waarom niet klaar en duidelijk met de Schrift en de Belijdenis gezegd, dat de kinderen der gelovigen bij de gemeente van Christus behoren en delen in de vrucht van zijn verzoenend lijden en sterven? Waarom dat „aanmerken als” en dat vage „mogen”, waar de Schrift toch zegt, dat de kinderen der gelovigen heilig zijn? Komen hier de formules van 1905—1946 met de termen „houden voor” of „beschouwen en behandelen als” om de hoek gluren? Ik vrees, dat de syn. geref. medewerkers Schrift en Belijdenis niet rustig konden naspreken, omdat ze gebonden waren en zijn aan bovengenoemde formules. Ik las ergens, dat men in dit boek de belijdenis soms liet „buikspreken”. Dat is hier dunkt mij ook het geval. Hier spreekt de verklaring niet zoals de Schrift spreekt.

Nog een ander punt wil ik noemen, en wel het punt van de Kerk. Op blz. 147 lees ik: „Wel echter geldt de roeping tot afscheiding tegenover hen, die, zij het onder christelijke naam, de gemeente door antichristelijke leringen zoeken of dreigen af te trekken van het ware evangelie en de waarachtige dienst des Heren. Uitdrukkelijk worden wij door het apostolische woord geroepen tot waakzaamheid tegenover het binnendringen van grimmige wolven die de kudde niet zullen sparen, en tegenover mannen uit eigen midden, die verkeerde dingen spreken om de discipelen achter zich aan te trekken”. Dit is goed gezegd. Maar worden deze woorden niet krachteloos gemaakt door andere, die ik lees op blz. 153: „Maar indien de kerkelijke samenleving, hoe gebrekkig dan ook nog in de uitvoering, toont zich voortdurend naar deze normen te willen reformeren, mag haar het ware kerk-zijn niet worden ontzegd, en mag geen enkeling of groep zich om haar gebreken afzonderlijk houden of afscheiden”. Met een beroep op blz. 147 kan men de Afscheiding 1834 goedkeuren, maar met blz. 153 kan men haar veroordelen. Is dat geen in- en uitpraten?

Nog een opmerking. Op blz. 167 staat te lezen: „Wij wijzen deze gewetensbinding in al zijn vormen af, hetzij men als Rome de traditie tot regel des geloofs en der gehoorzaamheid verheft, hetzij men eigen inzicht indraagt in het heilig woord van God en als Gods woord verkondigt in Christus' naam, hetzij over afgeleide punten, waarover geen eenheid van gevoelen bestaat, een eenzijdige uitspraak wordt gedaan en tot kerkleer wordt verheven”. Hier wordt nu precies beschreven wat er in 1944—1946 gedaan is. Wij hebben deze gewetensbinding afgewezen. Ik wil niemand het vuur aan de schenen leggen, maar wel zou ik willen vragen of de broeders, die deze woorden voor hun rekening nemen en toch aan (zeg maar) 1946 gebonden zijn, het niet warm krijgen onder hun voeten?

Dit werk demonstreert aan de ene kant de eenheid van belijden, die er in vele opzichten nog is. Aan de andere kant demonstreert het ook — in de genoemde punten — de verdeeldheid, die er ook is. Ik vrees, dat dit boek weinig zal meewerken tot de enigheid des geloofs. In het blad van deze naam hebben de artikelen gestaan, die nu na enige herziening in dit boek gebundeld zijn. Ik kan

het doel van blad en boek zeer wel waarderen. Wie zou niet hunkeren naar de avondmaalsgemeenschap van allen, die voor de Schrift buigen en in de Christus der Schriften geloven en het leven buiten zichzelf in Jezus Christus zoeken en vinden? We moeten om die ene gemeenschap bidden. Doen we het? Niet „in de krant”, maar metterdaad? Maar we moeten er ook voor werken. De broeders, die samenwerkten aan dit boek zullen de overtuiging hebben, dat zij hierdoor hebben aangewerkt op de zo zeer begeerde eenheid. Ik vrees, dat het een illusie is. We bewerken de eenheid nooit, door alleen maar te spreken over die dingen, waarover we het zo heerlijk eens zijn. We zullen broederlijk, christelijk, geduldig, vriendelijk, eerlijk enz. enz. moeten doorpraten over dingen, waarover we het niet eens zijn. Niet om zo kloven te verbreden en te verdiepen, maar om ze zo mogelijk te versmallen of te overbruggen. Liever nog: om ze te dempen.

Ik kan de bedoeling van de broeders, die dit geschrift samenstelden waarderen. Ook hun verlangen om een zekere eenheid te demonstreren. Maar mijn bezwaar is, dat zij de bestaande verschilpunten, die er ook tussen hen zijn, met vage compromissen op de achtergrond hebben geschoven.

Tenslotte: Het boek is op de bekende, goede wijze uitgegeven door de firma Kok. En het kost gebonden f 8.90.

H. J. JAGER

PERSSCHOUW

Het „Communistisch Manifest” in de P.v.d.A.

Het beroemde en beruchte „Communistisch Manifest”, het credo van het communisme, werd in 1848 door Marx opgesteld. Het is nog steeds de grondslag van het wereldcommunisme. In „Tot Vrijheid geroepen” werd de politiek van de P.v.d.A. met dat manifest geconfronteerd. De conclusie daarvan werd aldus samengevat:

1. Het socialisme, ook dat wat thans in de P.v.d.A. is belichaamd, wijkt niet af van het Communistisch Manifest. Hier en daar zijn de bewoordingen van hun wensen, als vervat in het officiële „De Weg naar Vrijheid”, aan de moderne tijd aangepast, maar dat kan ook moeilijk anders, daar het Communistisch Manifest ruim honderd jaar oud is. **De kern van de zaak is echter dezelfde gebleven.**
2. Dat „het socialisme” in methode zou afwijken van „het communisme” is een bewering die door het Communistisch Manifest zelf weersproken wordt. „De praktische toepassing van deze (communistiche) grondbeginselen” verklaart het Manifest, „zal altijd en overal afhangen van de gegeven, in de loop der geschiedenis ontstane, omstandigheden, en daarom wordt volstrekt geen bijzonder grote waarde gehecht aan de revolutionaire maatregelen”. Het is dus niet in tegenstelling tot, maar **volkomen in de lijn van het Communistisch Manifest**, wanneer nu in Nederland door de P.v.d.A. de zaken op een andere wijze worden aangepakt dan nu in Rusland door het Praesidium der Opperste Sovjet.
3. Het is onjuist om het communisme uitsluitend in verband te brengen met een allesbeheersende staatsmacht, en te menen dat géén communisme aanwezig is, wanneer niet alle macht in handen is van de staat, zoals wij die kennen. In het Communistisch Manifest wordt de wens geuit: „**opheffing van het privaatbezit**”, en of de macht over dat bezit nu in handen komt van de staat, van belangengroeperingen (denk aan de P.B.O.) of andere gemeenschappen, doet niet ter zake: „het kapitaal, de productiemiddelen, moeten in handen komen van het als heersende klasse georganiseerde proletariaat”.
4. De Prot.Chr. partijen hebben zich bij de verwerkelijking van het Communistisch Manifest zeer onvoldoende, dikwijls in het geheel niet verzet. Men mag ten aanzien van het inwerkingtreden van de voetbalpool zijn „onaanvaardbaar” hebben laten horen, en bedreigd hebben met terugtrekking van de ministers uit het kabinet — op de meeste van de tien punten van Marx

KRITISCHE KRABBELS

Die het zijn, zijn het niet.
Die het niet zijn, die zijn het.

Dat lijkt wel een raadseltje. In elk geval is het een raadselachtig gezegde. En het moet met een korreltje zout genomen worden.

Maar er zit wel wat in. Het wil namelijk zeggen: Wie de naam heeft iets te zijn is het vaak niet; en wie de naam heeft iets niet te zijn is het vaak wel.

Om een voorbeeld uit de Bijbel te nemen: De Farizeeër had de naam rechtvaardig te zijn. Maar voor God was hij het niet. En de tollenaar had helemaal de naam niet rechtvaardig te zijn. Maar voor God was hij het wel. Hij ging heen gerechtvaardigd naar zijn huis. In tegenstelling met de Farizeeër.

We kunnen ons in mensen zo vergissen. Laat ik een voorbeeld nemen.

Er was eens een man, die de naam had gierig te zijn. Hij was rijk.

Maar had de naam moeilijk van zijn centen afstand te kunnen doen.

Barmhartigheid hoefde men van hem niet verwachten. Zo zei men tenminste.

Maar daarin vergiste men zich.

Want wat gebeurt? Een weduwe raakte in financiële moeilijkheden.

Er moest een vrij groot bedrag op tafel komen.

Een schuld moest worden afgelost. En er was geen cent.

Een hypotheek kon niet genomen worden. Ze zag nergens uitkomst.

Toen ging ze naar onze rijke man.

Met lood in de schoenen. En weinig hoop. Ze vroeg of hij haar het bedrag wilde lenen.

Ze kwam met het volle bedrag naar huis. En wat waren de voorwaarden?

Ze hoefde geen rente betalen.

Als ze het eens kon mocht ze terugbetalen. Maar anders was het ook zo erg niet.

Hij kon het best missen.

Daar hebt ge een man, die het niet was.

In het oordeel der mensen namelijk.

Maar hij was het inderdaad wel.

Een ander geval komt mij in de gedachten. Een kerk had jaarlijks een groot tekort.

Maar dat was niet zo erg.

Want elk jaar werd het tekort aangevuld. Door een gift in de collecte.

Zodra de gemeentevergadering was gehouden en het tekort bekend was kon men de volgende Zondag het ontbrekende bedrag in de zak vinden.

Al was het ook f 1000.—

En iedereen meende te weten wie de gever was.

Dat stond als een paal boven water vast. Maar toen kwam de man, die het was, te overlijden.

Hoe moest het nu met het tekort?

Dat kwam in orde. Prompt werd het ontbrekende bedrag in de zak gevonden.

En dat is nog jaren zo doorgedaan.

De man die het was was het niet.

En man die het niet was die was het.

Maar zijn naam bleef onbekend.

Dat we een naam hebben van dit of dat zegt niet veel.

Voor God komt het er op aan, dat we waarlijk zijn, wat we moeten zijn.

FRATER.

hebben zij in de loop der jaren gecapituleerd.

5. Wil men het steeds verder doordringen van het marxisme een halt toeroepen, dan zal men zich in onze kringen allereerst moeten afvragen, welke onze verschilpunten zijn met het communisme, zoals dat door de P.v.d.A. in praktijk wordt gebracht, en niet moeten aarzelen daaruit de consequentie te trekken, óók als dat zou leiden tot impopulaire maatregelen.

6. Onder de huidige Nederlandse politieke verhoudingen is een feitelijke samenwerking tussen de Prot.-Chr. partijen, zo mogelijk met de R.K., vereist, willen de pogingen enig effect sorteren. **Gemeenschappelijke bezinning** op deze problemen moet daaraan voorafgaan.

Principiële kritiek en principiële politiek die is meer nodig dan ooit te voren. En ze zijn er misschien minder dan ooit te voren.

VAN HIER EN GINDS

Verschraling van de dienst der barmhartigheid

In een verslag over de diaconale arbeid van de synodale Geref. Kerk van Amsterdam werd meegedeeld, dat de diakonen van deze kerk begin 1957 honderd twintig gezinnen hadden te verzorgen. Ten gevolge van de „samenwerking” tussen gemeentebestuur en diakonie ten aanzien van de armenverzorging werden, zo leest men, „36 gevallen” aan de dienst voor Sociale Zaken „overgedragen”. Aan het einde van 1957 hadden de diakonen evenwel nog slechts 70 gezinnen te verzorgen. Daaruit mocht worden afgeleid, „dat de samenwerking Diakonie-Overheid in het verloop van 1957 is blijven doorwerken”. De 14 daagse uitkering bedroeg begin 1957 f 2800.—; eind 1957 ca. f 1900.—. Voorts werd meegedeeld, dat de collecten, sinds de samenwerking van Overheid en Diakonie goed op peil waren een feit was geworden, gebleven. Maar tegelijk werd de vraag gesteld of deze betrekkelijke stabiliteit zo'n gunstig teken is. Het zou ook op een zekere sleur kunnen wijzen. Die komt dan vooral daarin tot uiting, dat sinds 1946 nauwelijks enige stijging van de collecten is waar te nemen. En dat terwijl de lonen met sprongen zijn omhooggegaan!

Het zal blijken, dat deze verschraling van de diaconale arbeid katastrofale gevolgen zal hebben. Want in die arbeid klopt het hart der kerk. „Zonder gebouwen kan de kerk leven. Zonder diakonie sterft de kerk. Of ze versteent”, schreef Sikkel eens.

Het is een onheilspellend ding, dat de collecten voor de diakonie in tijden van hoogconjunctuur niet stijgen! In de Geref. Kerk van Kampen klom de opbrengst daarvan van f 27.400.— in 1946 tot f 50.600.— in 1955.

De rassenkwestie in Zuid-Afrika

De secretaris van de Wereldraad der kerken Dr Visser 't Hooft heeft bij de Nederlands Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika geïnformeerd naar haar houding t.a.v. de rassenkwestie. De algemene secretaris van die kerk, Ds Landsman — hij is ook voorzitter van de kerkelijke commissie voor rassenaangelegenheden — antwoordde Dr V. 't H. in een brief waarin o.a. dit was te lezen: „Wij zijn ons ten volle bewust van het gevaar dat inhaerent is aan enige politiek en actie, welke de gemeenschap in Christus tussen christenen van verschillende rassen zou kunnen vernietigen of beschadigen, speciaal wanneer zij, zoals dat bij ons het geval is tot dezelfde Nederlands Gereformeerde Kerk behoren en hetzelfde geloof belijden. Wij zijn evenwel blij te kunnen mededelen, dat, speciaal gedurende de laatste paar jaar, wederzijdse belangen ons nauwer schijnen samen te binden en dat de kleurlingen die lid van onze kerken zijn er de voorkeur aan geven tot hun eigen kerkelijke gemeenschap te behoren en zij zijn nooit tot ons gekomen, in verre noch nabije verleden, met het verzoek om onze handwijze opnieuw te overwegen”. Ds Landman merkt dan verder op, dat er een steeds sterker wordende behoefte is om de samenwerking tussen de Europese en kleurlingen-leden van zijn kerk inniger te doen worden bij het tot uitdrukking brengen van het gemeenschappelijk geloof. „Maar, zo schreef hij, onze kleurlingen-leden schijnen de feitelijke situatie te appreciëren, namelijk dat in een meer-rassische gemeenschap de eenheid in Christus niet behoort en ook niet kan bedoelen eenvormigheid in het kerkelijk leven.... Wij geven er de voorkeur aan, als een gezonde gedragslijn bij de missionaire toewijding de idee van een meervoudige gemeenschap en een veelvormige kerk vast te houden”. Ten aanzien van de wet, welke het de minister voor rassenaangelegenheden mogelijk maakt kleurlingen te verbieden deel te nemen aan kerkdiensten van blanken, merkte Ds Landman op, dat zijn kerk zich zeer geïnteresseerd heeft voor deze wet. Maar, zo verklaarde hij, een deputatie van zijn kerken, welke met de minister over deze wet heeft gesproken, werd overtuigd „dat het fundamentele beginsel van godsdienstvrijheid en vrijheid voor bona-fide christelijke eredienst op geen enkele wijze wordt geschaad of aangetast, maar dat de wet alleen de bedoeling heeft mogelijke onrust te bedwingen welke kan ontstaan indien

en wanneer grote aantallen bantoes, in gebieden waar blanken wonen, samenkomen met de werkelijke of oslentatieve bedoeling godsdienstige erediensten bij te wonen”.

Nog eens : de rassenkwestie in Afrika

De Unie van Baptisten in Zuid Afrika heeft er bij de regering op aangedrongen, een speciale conferentie van nationale leiders samen te roepen om haar apartheidspolitiek te bespreken. De resolutie der baptisten zegt verder dat die conferentie door vertegenwoordigers van alle rassen in het land moet worden bijgewoond en zij wijst er waarschuwend op, dat als de regering voortgaat wetten uit te vaardigen welke rassendiscriminatie bevorderen het resultaat daarvan zal zijn een massale geweldpleging (mass violence).

De nieuwe president van de zuidafrikaanse methodisten-conferentie verklaarde, dat zolang de politiek van enige zuidafrikaanse regering gebaseerd is op de suprematie van het blanke ras, de methodisten-kerk zich daartegen zal verzetten. Hij verklaarde: „het fundamentele kwaad van de apartheid is haar visie op een medemens als op iemand van wie men zich moet afscheiden. Het is tegen de goddelijke ordening ten aanzien van de verwantschap tussen de mensen omdat het loochent de niet-blanken inhaerente waardigheid. Niets kan een belediging van het essentieel menselijke van de ziel van een mens afwissen.

De anglicaanse bisschop van Johannesburg verklaarde voor een diocesaan synode dat het volstrekt immoreel is de suprematie van de blanke te handhaven in een gemeenschap waarin de rassen dooreen gemengd zijn. De cardinale fout van de apartheid is naar zijn overtuiging dit, dat zij menselijke wezens niet als individuele mensen ziet. Deze opvatting van apartheid, welke vorm zij ook moge aannemen, is een kwaad en boosaardig iets. En de kerk heeft ten aanzien daarvan geen ander alternatief dan het te bestrijden.

Sovjet-propaganda

In de Missionary News Service schreef een medewerker over de fantastische omvang van de communistische propaganda. Sinds 1948 werden van Lenin's werken vertalingen gemaakt in niet minder dan 968 talen! Lenin's werken staan in dat opzicht boven de bijbel. Want van de bijbel verschenen „slechts” 887 vertalingen sinds 1948. Momenteel is bijna de helft van de bevolking der wereld onder de directe of indirecte controle en invloed van Moscou's persen. Elk jaar wordt door Rusland 3.4 milliard dollars besteed aan haar wereld-propaganda. Dit zijn duizelingwekkende getallen. En ze getuigen nog niet van een communisme-in-ontbinding. Vooral in het vacuum dat in de volken van Azië en Afrika werd geschapen door de ineenstorting van vele oude religies is deze communistische propaganda een ontzettende macht. Want ze brengt een evangelie, dat geheel is naar de mens, en aan alle „natuurlijke” menselijke begeerten beantwoordt. De gereformeerden in Nederland hebben evenwel met wat beters en belangrijkers te doen dan zich met die communistische propaganda te bemoeien. Die jagen elkaar de kerk uit als men het met een of ander stellinkje niet eens is.

PROF. Mr H. D. VAN WIJK.

Onze zo juist als zodanig opgetreden medewerker Prof. Mr H. D. van Wijk, lector aan de Vrije Universiteit, werd benoemd tot buitengewoon hoogleraar in het administratief recht aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam. Wij wensen hem van ganser harte geluk met deze benoeming.

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op girorekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist, met bijvermelding voor „Opbouw”.

Abonnementsprijs: f 5.- p. halfj. - f 10.- p. jr. Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.

KERKNIEUWS

Beroepen te Beverwijk: L. E. Oosterhoff te Ten Post.

Bedankt voor Goes: C. van Leeuwen van IJsselmuiden-Grafhorst.

Arbeid onder de zeevarenden. Met ingang van 1 sept. a.s. hoopt Ds W. Raven gedurende een half jaar arbeid te verrichten onder de zeevarenden.

Kerkbouw. De kerkeraad van de Kerk van Utrecht-C. machtigde de bouwcommissie voort te gaan met de uitvoering van de bouw van een kerk. Met een lening van f 150.000.— zal het mogelijk zijn tot kerkbouw te komen in Wijk I. Na die bouw zullen de bijdragen met pl.m. 1/3 verhoogd dienen te worden en dan kan aan de bouw van een tweede kerk worden begonnen.

Ook de kerk van Amersfoort-C. besloot in principe tot kerkbouw en wel in het Leusderkwartier.

Theol. Hogeschool: Geslaagd voor het candidaatsexamen: H. Stolk, Keizer Karelplein 9, Amstelveen.

Verantwoording van kerkcollecten en giften ontvangen ten behoeve van de geestelijke verzorging van varenden ter zee en op de binnenwateren in de periode nov. '57 t/m maart '58.

Overschie f 26,55; Baflo f 11,04; Oosterbeek f 8,81; Doesburg f 14,13; Veendam f 7,50; Grijskerk f 10,38; Doorn f 8,75; Kommerzyl f 14,76; Den Ham f 26,52; Dokkum f 10,08; Oosterwolde f 6,95; Dirksborn f 3,63; Lisse f 36,80; Anna Paulowna f 9,69; Driebergen f 18,71; Halfweg f 7,56; Voorschoten f 15,19; Voorschoten f 19,23; Uithuizermeeden f 44,—; Ferwerd f 12,19; Maastricht f 24,81; Mijdrecht f 9,10; Uithuizen f 30,52; Barendrecht f 23,41; Middelburg f 47,78; Maartensdijk f 5,07; Hillegersberg straatweg f 27,22; Enschede-Noord f 50,39; Wapenveld f 77,71; Bergentheim f 127,41; Oegstgeest f 22,77; Niezijl f 15,50; Middellstum f 16,18; 's Hertogenbosch f 30,61; Schiebroek-Hillegersberg f 25,46; Urk f 36,06; Onnen f 14,04; Enschede-Zuid f 13,18; Kralingseveer f 26,59; Eemdijk f 31,21; Schouwerzijl f 33,35; Santpoort f 11,18; Zaltbommel f 15,49; Rotterdam-Zuid f 35,—; Nijverdal f 19,45; Fam. van W. te G. f 3,—; Scheveningen f 82,76; Zwolle f 177,77.

Volgende verantwoording D.V. in juli 1958. Collecten en giften gelieve men over te maken op Girorekening No 8 295 68 t.n.v. „Penningmeester comm. van samenw. Ger. Kerken voor de geestelijke verzorging van varenden”, Nieuwstad 25, Delfzijl.

VACANTIE-WONINGRUIL

In Apeldoorn van 19/7—2/8 middenstandswoning op gunstige stand, voor 5 personen, aangeboden in ruil tegen woning in andere mooie streek. Keurige bewoning verzekerd en verzocht.

Brieven onder no 448 bureau van dit blad.

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 2452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukwerk

ADVERTENTIE-TARIEF:

Regelprijs 20 cent per m.M.
Bij contract reductie.

FAMILIEBERICHTEN:

Regelprijs 15 cent per m.M.

Goede lectuur is wat waard. Maakt anderen attent op dit blad en vraagt ze abonné's te worden!